

УДК 332.122

В. П. Приходько,
професор кафедри міжнародних відносин
Ужгородського національного університету, к.і.н.

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ СИСТЕМ

Анотація. Визначено етапи реалізації регіональної економічної політики розвитку просторових систем. Для забезпечення сталого просторового розвитку наведено систему заходів превентивного та стимулюючого характеру.

Ключові слова: політика, просторовий розвиток, регіон, сталий розвиток, територіальний виробничий комплекс.

Annotation. Defined stages of regional economic development policy-dimensional systems. To ensure the sustainable spatial development of system preventive measures and stimulating character.

Keywords: policy, spatial development, the region, sustainable development, territorial production complex.

Вступ.

Досвід економічного регулювання останніх років переконливо свідчить про необхідність формування дворівневої інвестиційної політики: на загальнодержавному рівні повинні бути сформовані нормативно-правові умови інвестування та чинники, що забезпечують зростання інвестиційної привабливості України, серед яких найголовнішими є зменшення податкового тиску, забезпечення економіко-політичної стабільності й визначення чіткої нормативно-правової бази регулювання інвестиційного процесу. На регіональному рівні державної інвестиційної політики необхідно створити принципово новий механізм, який би, з одного боку, відповідав специфіці українського суспільства, а з іншого – забезпечував достатню ефективність інвестиційних ресурсів і стимулював зростання інвестиційних потоків у рамках територіально-економічної системи регіону та за її межами.

Існує досить значний за обсягом та спектром сучасний пласт досліджень регулювання інвестиційних процесів в економіці України. Не зменшуючи значущість вкладу інших дослідників, можна відзначити праці О. Алімова, В. Бабича, В. Беседіна, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Герасимчука, М. Долішнього, В. Дорофійенка, І. Лукінова, В. Лушкіна, І. Павлова, П. Перерви, Д. Черваньова, М. Чумаченка та багатьох інших вчених, які торкалися проблем інвестиційної діяльності на рівні підприємств та інших суб'єктів інвестиційної діяльності.

З іншого боку, складність та багатоаспектність процесів інвестування дозволяють визначити недостатнє вивчення методичних аспектів механізму інвестиційного регулювання на регіональному рівні як складової загальнодержавного економічного простору, що й визначає необхідність і актуальність представленої статті.

Метою статті є – розробка технології реалізації регіональної економічної політики просторових систем.

Результати дослідження.

Виклики глобальної економічної кризи вимагають технології реалізації регіональної економічної політики через розроблення й реалізацію дієвої стратегії, невід'ємною складовою якої є комплексна система передбачення, зниження негативних проявів і прискорення виходу на новий виток розвитку економічної системи. Відсутність подібної стратегії, як показує досвід, приводить до безсистемності, відсутності загальної спрямованості й спадкоємності проведених заходів, ігнорування істотних взаємозв'язків між елементами й процесами, і в результаті може привести економічну систему регіону до колапсу.

За поєднанням базових принципів комплексного та програмно-цільового підходів нами запропоновано етапи побудови схеми технології реалізації регіональної економічної політики просторових систем (рис. 1).

Якщо розглядати блок цілепокладання, то він включає в себе формулювання цілей соціально-економічного розвитку регіональних економічних систем і різних обмежень, сформульованих регіональною владою, профспілками, громадськими організаціями, представниками бізнесу у вигляді директивних вказівок, правових актів, законодавчих рішень і рекомендацій.

Блок інтерпретації включає в себе конкретні заходи, розроблені керівництвом регіону з виконання отриманих директив, а також завдання на здійснення прогностичних розрахунків. Конкретні заходи (в силу внутрішньої логіки подій) повинні бути узгоджені один з одним за ресурсами й за часом. Перетворюючи цілі в програми або конкретні заходи, інтерпретатори узгоджують їх з раніше прийнятими регіональними, національними й міжнародними програмами. Тому блок інтерпретації повинен мати логічний фільтр, який контролює баланс наявних і необхідних ресурсів, а також інформаційний канал зворотного зв'язку до блоку цілепокладання на випадок недосягності вказаних цілей.

Блок формування сценаріїв формує сценарії й програми як для реальної соціально-економічної системи, так і для віртуальної. Реальні управлінські впливи (через адміністраторів) надходять на реальний об'єкт управління і приймаються до негайного виконання. Віртуальні управлінські впливи (через експертів і операторів моделей) трансформуються у віртуальні сценарії та надходять на узагальнену модель соціально-економічних процесів регіону при складанні прогнозу.

Рис. 1. Схема реалізації регіональної економічної політики просторових систем у ринкових умовах

Портал експертних оцінок і сценаріїв – сукупність показників реальних і віртуальних управлінських впливів утворює складну ієрархічно організовану систему, яка «запам'ятовується» системою управління й спрямовується або на реальний об'єкт, або в узагальнену модель.

Реальний об'єкт має реальні звітні дані, які діагностуються системою статистичної звітності та пересилаються на портал звітних показників.

Блок узагальненої моделі соціально-економічної системи регіону складається із сукупності демографічних, економічних, екологічних, фінансових і технологічних моделей. Він користується інформацією як від системи статистичної звітності, так і від моделей більш високого ієрархічного рівня (світові ринки) та має логічний фільтр, який дозволяє оперативно «відсіювати» помилкові експертні сценарії з блоку формування сценаріїв.

Портал звітних і прогнозних даних – сукупність показників реального об'єкту й віртуального об'єкту, який формується в блоці узагальненої моделі. Ці показники мають складну ієрархічну структуру, різні частини якої сприймаються суб'єктами цілепокладання.

Вважаємо, що диспетчером та інформаційним «мотором» господарської діяльності старопромислового регіону повинен стати інформаційно-обчислювальний центр (ІОЦ) при Координаційній раді регіонального розвитку, пов'язаний з Державним науково-дослідним інститутом інформатизації та моделювання економіки Держкомзв'язку та інформатизації України та НАН України. В силу специфіки прогностичної діяльності керівник ІОЦ повинен мати право самостійно інтерпретувати соціально-економічну ситуацію в регіоні, трактувати результати аналітичних і прогностичних розрахунків, рекомендувати розробку нових показників, давати оцінку якості звітної інформації.

Результати вивчення стратегій соціально-економічного розвитку національного й регіональних рівнів, що продукувалися упродовж минулих десяти років, дозволяють нам констатувати: за останні десятиліття не сформувалось практично жодного підходу до стратегії регіонального економічного розвитку регіону [1; 3]. Тому, вважаємо, важливим інструментом реалізації конкурентоздатної, стійкої до глобальних викликів інвестиційно-інноваційної моделі розвитку регіональних економічних систем України є формування стратегії економічного розвитку з механізмом структурно-функціональної оптимізації регіональної політики. Відтак доцільним вбачається необхідність класифікації стратегій економічного розвитку досліджуваного регіону за такими стратегічними напрямками: превентивним, стабілізаційно-стимулюючим (відтворювальним), інтеграційним.

На наш погляд, з урахуванням загального вектора інноваційного розвитку України стратегія соціально-економічного розвитку регіону повинна формуватися шляхом комбінування стратегії реструктуризації економічної системи, орієнтованої на інкорпорування стратегічного потенціалу та стратегії інституціональної корекції, орієнтованої на застосування сукупності спеціальних інституціональних інструментів, за структурно-логічною схемою механізму її реалізації (рис. 2).

Таким чином, стратегія регіонального розвитку повинна сприйматися як основа стратегічного інвестиційного проекту соціально-економічного розвитку регіону, метою якого є технологічний прорив, формування конкурентних переваг, зняття соціальної напруженості в регіоні. Формування ефективної стратегії регіонального розвитку дозволить здійснити стратегічно-інноваційну функцію держави в регульованій ринковій економіці.

Отже, формування й реалізація економічної політики соціально-економічного розвитку регіону в поєднанні з інноваційно-інвестиційним процесом визначається нами як головна структурно-економічна надбудова економічного регіонального розвитку регіонів, їх сталого розвитку.

Для забезпечення сталого просторового розвитку в найкоротші строки нами визначені такі заходи превентивно-стимулюючого та заохочувального характеру:

а) терміново виробити довгострокову структурну стратегію, основний акцент зробити на інноваційний прорив, серцевиною якого стане розповсюдження останніх поколінь п'ятого технологічного укладу (комп'ютери, ракети, авіа- та електронна промисловість) і освоєння перших поколінь шостого укладу (інформаційні, біо- та нанотехнології), – у вузьких сферах, у яких поки що є передумови для випереджального, а не наздоганяльного розвитку, досягнення світової конкурентоздатності і які мають ключове значення для інноваційної модернізації економіки. Політика інноваційного прориву має базуватися на зміцненні конкурентних переваг області перш за все в космічному секторі, сферах альтернативної енергетики (водень і біоетанол), військового машинобудування [4].

Рис. 2. Структурно-логічна схема формування механізму реалізації стратегії регіонального розвитку просторових систем для досягнення цільових орієнтирів

Причому перший ешелон прориву повинен спиратися на вітчизняні винаходи й розробки, які гарантують світову конкурентоздатність. З-поміж різноманітності науково-технічних досягнень і перспективних ідей необхідно ретельно відібрати декілька конкретних розробок – тих, які можна достатньо швидко (5–10 років) упровадити в промислове виробництво, тобто зробити їх лідируючими, «флагманськими» напрямками майбутніх революційних перетворень промисловості. Ці розробки повинні бути підтримані масштабними фундаментальними дослідженнями. Другим ешелonom має йти більш широке коло галузей, які забезпечують інноваційну модернізацію провідних галузей виробництва й соціальної сфери з поєднанням вітчизняних та імпортованих технологій, у тому числі іноземних інвестицій, але з поступовим нарощуванням частки вітчизняних технологій. Йдеться перш за все про відродження (при сильній підтримці держави) будівництва, транспорту й аграрного сектора, виробництва екологічно чистих продуктів, послуг у сфері аутсорсінгу;

б) проведення регіонального менеджменту економічного розвитку просторових систем. У цьому напрямку доцільно поділити крупні промислові підприємства на три групи: ефективно працюючі виробничі потужності; проблемні й низькорентабельні виробництва, неефективно працюючі виробничі потужності [5].

Для проблемних і низькорентабельних виробництв пропонується проведення комплексу заходів з поетапного їх виведення з кризового тренду в режим стійкого функціонування шляхом амортизаційних заходів: уведення прискореної амортизації устаткування, використовуваного для цілей наукових досліджень та інноваційної діяльності; уведення механізму стимулювання інвестицій у відновлення основних фондів за рахунок скорочення оподаткованої бази з податку на прибуток на суму капіталовкладень виробничого призначення; уведення заохочувальної ставки амортизації до 150 % із застосуванням прискореної амортизації з коефіцієнтом до 3; перегляд складу амортизаційних груп і строків корисного використання устаткування в напрямку їхнього скорочення; збільшення розмірів амортизаційної премії для окремих груп з урахуванням пріоритетів економічного розвитку. Затрати на реалізацію цього заходу цілком окупаються додатковими податковими доходами, які буде отримувати регіональний бюджет від підприємств, що стануть прибутковими.

Структурне реформування господарської системи регіону передбачає вирішення завдання покращення ділового середовища. Світова практика засвідчує, що основними економічними заходами держави щодо активізації бізнес-середовища в умовах економічної кризи є: а) лібералізація процедур ведення господарської діяльності – зниження податкового навантаження, спрощення дозвільних процедур, правил ліцензування, сертифікації, інших норм технічного регулювання, а також зменшення кількості перевірок; б) запровадження практики надання пільгових умов для суб'єктів господарювання малого й середнього бізнесу, що працюють за пріоритетними напрямками, або для соціально незахищених верств населення, які здійснюють підприємницьку діяльність, стосовно оренди вільних виробничих площ, потужностей, обладнання й іншого майна комунальних підприємств; в) розбудова інфраструктури бізнесу: бірж, виставкових залів, бізнес-інкубаторів, центрів бізнесу, індустріальних парків, інноваційних центрів, об'єктів сфери послуг; г) забезпечення гарантованого доступу до кредитів для малих і середніх підприємств через розвиток ринку фінансових послуг, формування мережі регіональних фондів підтримки підприємництва та кредитно-гарантійних установ; д) скорочення адміністративних бар'єрів і перешкод для ведення підприємницької діяльності в малому бізнесі; е) формування мережі регіональних фондів підтримки підприємництва і кредитно-гарантійних закладів.

Наголошено, що ефективна реалізація регіональної економічної політики потребує управлінських рішень, які повинні стати основою при формуванні стратегії та цілей розвитку на плановий період часу. При цьому завжди існує конфлікт між цілями довгострокового планування й короткостроковими рішеннями, тому необхідна координація при прийнятті рішень. Адаптивне планування розвитку й покращення сукупного регіонального процесу може стати втраченою вигодою від неприйнятих вчасно рішень, а також затратами на помилкові рішення.

Регулювання процесів інноваційно-інвестиційного розвитку регіону потребує проведення вимірів і збору достовірних і точних даних, що є надто проблемним в умовах кризи. Існуюча практика прогнозно-аналітичної діяльності не дозволяє отримати об'єктивну аналітичну й прогнозну інформацію про всю

множину соціально-економічних процесів за допомогою традиційних макроекономічних моделей та екстраполяційних методів. Крім того, вказані підходи не дозволяють проводити оцінку впливу регулюючих параметрів, вирішувати задачі цільового регулювання соціально-економічних процесів регіону при формуванні економічної політики.

Доведено, що основним системоутворювальним методом соціально-економічного моделювання регіональної економічної політики є імітаційні моделі, які дозволяють досліджувати складні, слабоформалізовані системи в динаміці, в умовах невизначеності інформації та дії великої кількості факторів стохастичної природи, програвати різноманітні альтернативи, сценарії і стратегії розвитку.

У результаті проведеного аналізу технології роботи територіальних структур з інформаційно-аналітичними задачами нами виділено ряд факторів, які підтверджують актуальність розробки системи підтримки й виконання рішень для соціально-економічного розвитку регіону: потреба оперувати великими обсягами різномірної інформації; необхідність внутрі- і міжвідомчого узгодження при підготовці й прийнятті рішень у виконавчих органах влади; наявність великої кількості й системної складності задач звітного, аналітичного та прогнозного характеру; різноманітність форм вихідних звітів; розрізнена інформаційно-аналітична підтримка різних етапів регулювання розвитку регіону; використання застарілих моделей і методів прогнозування, відсутність інформаційної бази й інструментарію для використання сучасних комп'ютерних моделей; висока складність процесів регулювання.

Визначено, що для успішного розвитку регіональної економічної політики необхідно використовувати системи підтримки прийняття рішень, здатні враховувати значний обсяг фінансово-економічної, соціально-демографічної, природно-екологічної й іншої інформації, проводити визначення та прогнозування конкретних показників розвитку регіону стосовно можливих у перспективі сценаріїв і на основі їх оцінки визначати найбільш ефективний і прийнятний за соціальними й екологічними критеріями оцінки спосіб регулювання.

Вважаємо, що одним з найбільш ефективних підходів до регулювання слабоструктурованої системи, якою є соціально-економічна система (СЕС) регіону, є методологія когнітивного моделювання, що дозволяє застосувати методи аналітичної обробки, орієнтовані на дослідження структури й прогнозів поведінки регіональної системи. Сутність когнітивного моделювання полягає в тому, щоб надскладні проблеми і тенденції розвитку системи відобразити в спрощеному вигляді в моделі, дослідити можливі сценарії виникнення кризових ситуацій, знайти шляхи й умови їх вирішення в модельній ситуації. Використання когнітивних моделей якісно підвищує обґрунтованість прийняття управлінських рішень у складній і швидкоплинній ситуації, економить час на пізнання й інтерпретацію поточних подій у системі [2].

Метою когнітивного моделювання в даному випадку є отримання варіантів регулюючих впливів на економічний механізм регіону для підвищення його конкурентоздатності, підвищення рівня інноваційності виробництва, рентабельності, прискорення розвитку життєвих циклів регіонального відтворення.

З метою підвищення якості політики економічного зростання регіонів і посилення її інноваційно-інвестиційного розвитку нами розроблений алгоритм оперативних і тактичних рішень щодо регіональної економічної політики, який складається з трьох етапів:

1) побудови когнітивної моделі досліджуваної ситуації (оцінка регіональних процесів, виокремлення й обґрунтування базових факторів кризової ситуації; встановлення й обґрунтування взаємозв'язків факторів; побудова графової моделі кризової ситуації);

2) сценарного прогнозування основних макроекономічних показників, що характеризують регіональний процес і виявлення точок кризи в майбутньому періоді;

3) розробки комплексу управлінських рішень щодо регулювання відтворювальних процесів регіону.

Висновки

Аналіз соціально-економічних процесів розвитку регіону показав, що задачі формування й реалізації регіональної економічної політики є складними, багатоаспектними, вимагають врахування значної кількості факторів розвитку окремих підсистем. Тому однією з основних задач регіональної економічної політики має стати вибір ефективних методів моделювання технології регулювання соціально-економічного розвитку регіону та підтримки прийняття рішень. Розглянута нами технологія моделювання може бути застосована як для визначення реальних економічних цілей, розробки стратегічних планів і прогнозів соціально-економічного розвитку регіонів, так і для контролю здійснюваних заходів.

Література

1. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України / Олена Борисівна Коротич. –Х. : ХарПІ НАДУ, 2006. – 219 с.
2. Матвеев С. О. К вопросу о формировании концепции регионального кластера в современной экономической регионалистике / С. О. Матвеев // Науковий вісник. – Одеса : ОДЕУ, 2007. – № 1 (8). – С. 46–53.
3. Миколайчук М. М. Економічна політика регіонального розвитку в умовах глобалізації / Микола Миколайович Миколайчук. – К. : К.І.С. – 2009. – 228 с.
4. Онищук І. Г. Інноваційний розвиток регіону: політика, управління, економіка : монографія / Ігор Георгійович Онищук. – К. : Атіка, 2005. – 280 с.
5. Оніщенко В. О. Адаптивне управління розвитком регіональних соціо-еколого-економічних систем / В. О. Оніщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7. – С. 112–120.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"